ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ[1]

Большаков С. І., Деменко К. С.

DOI: 10.53672/ej.3.2020.03[1] Check for updates

Анотація. Большаков С. І. і Деменко К. С. (ТОВ «Науково-дослідний інститут судової експертизи та оцінки», Одеса) ставлять під сумнів законність судово-експертної діяльності, яку провадять працівники державних спеціалізованих установ: науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та експертної служби МВС України. Вихідною є теза, що входження України до європейського економічного простору вимагає дотримання принципів законності й прозорості в судовій експертизі, призначення якої полягає в захисті інтересів держави, громадян і суб'єктів господарювання. Мета статті полягає в обґрунтуванні критеріїв, яким має відповідати проведення судових експертиз експертами державних установ. Нормативну базу аналізу становлять п. 14 ч. 1 ст. 92 і ст. 19 Конституції України, ст. 7 і 10 Закону України «Про судову експертизу», Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів (наказ Мін'юсту від 03.03.2015 № 301/5 зі змінами від 10.01.2019 № 82/5) і Положення про головні територіальні управління юстиції (наказ від 23.06.2011 № 1707/5). Автори зіставляють вимогу ч. 2 ст. 10 Закону про відповідну вищу освіту рівня не нижче спеціаліста з вимогою Положення про ступінь магістра й урахування навчального часу з профільних дисциплін за додатком до диплома. Посилаючись на короткий аналіз відомостей Реєстру атестованих судових експертів, вони стверджують, що значна частина експертів державних установ не має відповідної вищої освіти, а на запити про освіту працівників установи Мін'юсту відповідають посиланням на конфіденційність персональних даних (ст. 11 Закону України «Про інформацію»). Звідси висновок: експертно-кваліфікаційні комісії Мін'юсту та ДНДЕКЦ МВС фактично самостійно присвоюють кваліфікацію своїм працівникам, тоді як контроль головних територіальних управлінь юстиції поширюється на атестованих експертів, які не працюють у державних установах. Отже, на думку авторів, судово-експертна діяльність в Україні не завжди ґрунтується на засадах законності, незалежності, об'єктивності й повноти дослідження. Запропоновано законодавчо закріпити два критерії: обов'язкову вищу освіту за експертною спеціальністю та підтвердження наукової складової спеціальних знань, зокрема не менше трьох публікацій на рік у фахових виданнях.

Ключові слова: судова експертиза, судовий експерт, державні спеціалізовані установи, НДІСЕ Мін'юсту, НДЕКЦ МВС України, експертно-кваліфікаційна комісія, атестація судових експертів, вища освіта за експертною спеціальністю, принцип законності, критерії оцінки діяльності.

Specific Features of Forensic Expert Activity in Ukraine

Bolshakov S. I., Demenko K. S.

Abstract. Bolshakov S. I. and Demenko K. S., experts of a private research institute of forensic examination and valuation in Odesa, question whether forensic examinations performed by employees of state specialised institutions in Ukraine always meet the requirement of legality. They proceed from the premise that Ukraine's integration into the European economic area calls for lawful and transparent forensic expert activity that protects the interests of the state, citizens and businesses. The paper aims to substantiate criteria that examinations conducted by experts of the forensic research in-

stitutes of the Ministry of Justice and of the expert service of the Ministry of Internal Affairs should satisfy. The authors analyse Articles 19 and 92 of the Constitution of Ukraine, Articles 7 and 10 of the Law of Ukraine On Forensic Examination, the Regulation on Expert Qualification Commissions and Certification of Forensic Experts (Ministry of Justice Order No. 301/5 of 3 March 2015, as amended in 2019) and the Regulation on the main territorial departments of justice. Comparing the statutory requirement of relevant higher education with the master's degree requirement of the Regulation, and relying on a brief review of the State Register of Certified Forensic Experts, they argue that a considerable share of state experts lack education matching their expert specialty, while state institutions decline to disclose such data, citing confidentiality. In their view, the qualification commissions of the Ministry of Justice and of the State Forensic Science Centre of the Ministry of Internal Affairs de facto certify their own staff without external scrutiny. The authors propose to enshrine in law two criteria: higher education in the relevant expert specialty and proof of a scientific component of expertise, namely at least three papers a year in accredited specialised journals.

Keywords: forensic examination, forensic expert, state specialised institutions, Ministry of Justice of Ukraine, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, expert qualification commission, certification of forensic experts, expert education, rule of law, evaluation criteria.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 24.06.2020; у номері — 30.06.2020; DOI:* ***10.53672/ej.3.2020.03***[1].

Повний текст

Текст статті.

Входження нашої держави до європейського економічного простору передбачає дотримання принципів законності й прозорості у здійсненні судово-експертної діяльності в України. Разом з тим, на цей час все ще актуальним залишається питання щодо законності проведення судових експертиз, основна мета яких повинна полягати у збереженні цілей та інтересів держави, громадян та суб'єктів господарювання.

Мета дослідження полягає у спробі авторів обґрунтувати критерії проведення судової експертизи в Україні експертами державних спеціалізованих експертних установ, а саме: Міністерства юстиції України (МЮУ) та експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (НДЕКЦ МВС України).

Відповідно до Розділу IV ст. 92 Конституції України [1]: «Виключно законами України визначаються:

14) судоустрій, судочинство, статус суддів, *засади судової експертизи,* організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань, основи організацій та діяльності адвокатури; ...».

Згідно до частини першої статі 10 Закону України "Про судову експертизу" судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань.

Відповідно до частини другої статі 10 Закону України "Про судову експертизу" судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, **які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста**.

Відповідно до пунктів першого, другого розділу V Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 №301/5 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства юстиції від 10.01.2019 №82/5) для присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта працівники НДУСЕ та фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, **повинні мати відповідну вищу освіту другого рівня за ступенем магістра.** Також**,** при вирішенні питання комісією щодо відповідності вищої освіти експертній спеціальності, за якою особа має намір отримати кваліфікацію судового експерта, **враховується навчальний час з відповідних дисциплін, зазначених у додатку до диплома про вищу освіту**.

Згідно до частини першої статі 7 Закону України "Про судову експертизу" **судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи**, а також судові експерти, які не є працевниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом .... Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз".

Провівши короткий аналіз судових експертів державних спеціалізованих експертних установ міністерства юстиції України (НДІСЕ МЮУ) та експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (НДЕКЦ МВС України), які внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів, було встановлено що значна частина їх не має відповідну вищу освіту.

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Головне територіальне управління юстиції діє в межах повноважень, встановлених Положенням про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 року № 1707/5 (далі - Положення).

Відповідно до підпункту 4.51 пункту 4 Положення, **Головне територіальне управління юстиції** відповідно до покладених на нього завдань **здійснює контроль за діяльністю атестованих судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ** і здійснюють свою діяльність на підставі свідоцтва Мін'юсту та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів.

МЮУ та ДНДЕКЦ МВС згідно чинного законодавства рішеннями своїх експертно-кваліфікаційних комісії привласнюють кваліфікацію судового експерта.

На запити в НДУСЕ Мін'юсту щодо надання інформації, чи мають відповідну вищу освіту їх експерти (співробітники), у відповідях силяються до статті 11 Закону України "Про інформацію". До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про освіту.

На запити Міністру Міністерства юстиції України у відповідях вказують для отримання запитуваної інформації необхідно звернутися безпосереднього до керівництва НДУСЕ Мін'юсту.

Таким чином керівництво Мін'юсту та ДНДЕКЦ МВС "де факто" самостійно рішеннями своїх експертно-кваліфікаційних комісії присвоюють кваліфікацію судового експерта своєму співробітнику, який може не мати відповідну вищу освіту, не знати теоретичні, організаційні і процесуальні питання судової експертизи та методичні положення і практику їх застосування за відповідною експертною спеціальністю.

Таким чином, можливо зробити висновок, що в даний час в Украйні судово-експертна діяльність не завжди здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Узагальнення нормативно-правової бази свідчить, що чинні нормативні акти щодо проведення судових експертиз працівниками державних спеціалізованих установ **обов'язково наявність відповідної вищої освіті по експертній спеціальності**.

Ще одним критерієм, якого необхідно дотримуватися для того, щоб результати судової експертизи були легітимними, є наявність у судового експерта наукових, технічних та спеціальних знань, необхідних для з'ясування відповідних обставин справи.

Щодо наявності спеціальних наукових знань у судового експерта, то зазначимо, що на сьогодні, на нашу думку, чинні норми поведінки під час проведення судових експертиз створюють прецедент, згідно із яким зазначені особи мають володіти суто практичними компетенціями й, нажаль, нівелюють наявність саме науково складової експертної діяльності. **Тому, вважаємо за необхідне зазначити, що одним із критеріїв наявності спеціальних наукових знань у осіб, що займаються судово-експертною діяльністю, повинна бути наявність не менше трьох наукових публікацій за рік у фахових періодичних виданнях і це повинно бути закріплено на законодавчому рівні.**

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 22.08.2019).

2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038а-XII. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/4038-12/ed20170101 (дата звернення: 22.08.2019).

3. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 №301/5 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства юстиції від 10.01.2019 №82/5). - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15 (дата звернення: 22.08.2019).

4. Положенням про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 року № 1707/5. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11 (дата звернення: 22.08.2019).

В статье делается попытка обосновать критерии проведения судебной экспертизы в Украине экспертами государственных специализированных экспертных учреждений, а имен-

но: научно-исследовательских учреждений судебных экспертиз Министерства юстиции Украины (НИИСЭ МЮУ) и экспертной службы Министерства внутренних дел Украины (НИЭКЦ МВД Украины), анализируется действующее украинское законодательство.

Ключевые слова: критерии оценки деятельности, НИЭКЦ МВД Украины, НИИСЭ МЮУ, судебный эксперт, судебная экспертиза.

У статті робиться спроба обгрунтувати критерії проведення судової експертизи в Україні експертами державних спеціалізованих експертних установ, а саме: науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України (НДІСЕ МЮУ) і експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (НДЕКЦ МВС України), аналізується чинне українське законодавство .

Ключові слова: *критерії оцінки діяльності, НДЕКЦ МВС України, НДІСЕ МЮУ, судовий експерт, судова експертиза.*

References

1. Bolshakov S. I., Demenko K. S. Osoblyvosti sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini [Specific Features of Forensic Expert Activity in Ukraine]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2020. Vol. 5, No. 3 (27). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.3.2020.03. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/2221-osoblivosti-sudovo-ekspertnoji-diyalnosti-v-ukrajini (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].